

196

194

194

195

196

197

197

197

199

199

ÒDENA AL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XVIII

XAVIER JORBA SERRA

Aquest article pretén ser només un tast molt genèric de la situació del municipi d'Òdena i les poblacions de la baronia de la Conca d'Òdena durant els anys de regnat i domini de Felip V. La dificultat derivada de la manca de documentació municipal ens obliga a fer aquesta aproximació a partir de les fonts notarials i dels processos judicials.

ÒDENA

Òdena era, a la primera meitat del segle XVIII, un municipi baronial sota el control del duc de Cardona i Medinaceli, format bàsicament per una població camperola que estava encabida en 86 cases, segons les dades de la visita pastoral de 1739.¹ D'aquests habitatges, amb dades de l'any 1752, només 11 estaven dins del recinte del castell, a més de la rectoria i l'església. Més dades de l'any 1753 indiquen l'existència de 658 persones al terme odenenc. La formació urbana del poble, al voltant del castell, no es crearà fins ben entrat el segle XIX. En la pagesia odenenca, hi trobem de tot: jornalers, mossos, parcers, masovers, petits pagesos i pagesos benestants. D'aquests últims, sorgeix una minoria que, gràcies a la proximitat de la vila d'Igualada, participarà activament en negocis que li reportaran un cert grau de riquesa i els diferenciarien de la resta d'odenencs.

A nivell polític, el govern comunal el conformaven tres institucions bàsiques: el batlle, els jurats i el consell general. A més a més, Òdena estava agregada a un grup d'universitats conformant l'anomenat Consell General de la Conca d'Òdena —Òdena, Castellolí, Fiol, la Roqueta (1era terça), la Pobla de Claramunt, Carme, Vilanova del Camí (2ona terça), Mediona, Sant Quintí (3era terça)—. El Consell era representat per tres síndics escollits per mitjà d'una terna que corresponia a un individu per terça, a més d'un governador general, el qual administrava els territoris en nom del senyor jurisdiccional.

L'OFEC ECONÒMIC

A nivell local, la continuïtat de la guerra amb França entre 1689 i 1697 va generar un doble rebuig entre la pagesia catalana. D'una banda, un sentiment anticastellà per les càrregues abusives de les contribucions, els allotjaments de tropes i la nefasta defensa del territori; i de l'altra, una francofòbia, sobretot entre els eclesiàstics, arran de les profanacions d'esglésies i les malifetes dels exèrcits francesos. El plet successori només va involucrar determinades persones de la Conca, és a dir, els titulars de les senyories, algun comerciant, alguns clergues i certs individus desitjosos de participar en fets d'armes, com el cas de Ramon Aguilera, tinent a les files de l'exèrcit austriacista i germà de l'hereu del mas Aguilera dels Dorrells o Aldorrells,

1. Arxiu Episcopal de Vic (AEV)-1223.

Francesc Aguilera. A part d'aquest fet local, no hi ha referències de protagonistes populars.

Una mostra d'aquesta indiferència té lloc el setembre de l'any 1704, quan la universitat odenenca negociava el pagament que devia a la diputació per motiu del donatiu voluntari que va oferir el Principat a Felip V. Del pagament de les tres terces que havia de fer efectives, encara quedava l'última, per un import de 584 lliures, 19 sous.² Constatem com la presència fluctuant i alternativa dels dos exèrcits sobre el territori durant la guerra permet explicar tant l'assentiment com la desafecció dels seus habitants. Només les crides i l'amenaça de fortes penes fan despertar un sentiment d'adhesió força feble cap al bàndol amenaçador. Així, el desembarcament de l'exèrcit austriacista l'agost de 1705 es tradueix en l'arribada de circulars enviades als diferents pobles de la Conca on se sol·licitava ajuda en forma de sometents, bagatges i fidelitat, com ho expressava el memorial dels costos que van presentar les universitats de Mediona, Montbui, Carme, l'Espelt i la Pobla de Claramunt «*per lo servey de nostre Rey Carlos tercer (que Déu guarde) des del dia arribà en la platja de Barcelona fins lo dia que anà a visitar la Verge Santissima Maria de Montserrat*». ³ El ducat de Cardona havia estat segrestat per la nova corona i els habitants de la Conca d'Òdena es veien obligats a obeir el monarca Carles III com a nou posseïdor del ducat. El memorial presentat per les diferents universitats reflectia el preu que van haver d'assumir des del dia 5 de setembre de 1705 fins al 12 de maig de 1706 i feia referència als costos dels sometents, allotjament de tropes i bagatges a Barcelona, Martorell, Cervera, Santa Coloma de Queralt, Jorba, Santa Maria del Camí, Montmaneu i monestir de Montserrat. L'import total sumava la quantitat de 1.739 lliures, 3 sous, 8 diners.⁴

2. Arxiu Comarcal de l'Anoia (ACAN)-9-257.

3. ACAN-9-188.

4. Els costos es repartien de la manera següent: Mediona, 642 lliures; Montbui, 321 lliures, 10 sous; Carme, 233 lliures, 19 sous; l'Espelt, 94 lliures, 8 sous; i la Pobla de Claramunt 447 lliures, 6 sous, 8 diners. ACAN-9-188.

La guerra tornarà a generar violència i inseguretat. Les tropes eren passavolants i havien de ser allotjades a les cases particulars o a les masies de l'entorn, per un dia, setmanes o mesos. El 31 de maig de 1706, l'arrendador dels delmes de Jorba, el pagès Pau Riba de Clariana, veia amb impotència, des de les finestres del castell de Jorba, com els soldats de l'exèrcit francès esbotzaven amb destrals la porta de la botiga de cereals del senyor de Jorba i se n'emportaven unes 100 quarteres de blat. En la mateixa línia, documentem el saqueig que pateix la casa Majores de Vilanova del Camí per part de les tropes filipistes el febrer de 1707.⁵ L'any 1711, la universitat de la Pobla de Claramunt trobarà dificultats per cobrir els bagatges a què estava obligada, ja que els veïns al·legaven no cobrar pel servei de bagatge ni tenir cavalcades. Davant de les dificultats, el comú acordarà pagar a tots aquells que fessin el servei. L'any 1712, les universitats d'Òdena, Castellolí, Fiol, la Pobla de Claramunt, Carme, Vilanova del Camí, Vilanova d'Espoia, Montbui, Rubió, la Torre de Claramunt, Tous i Orpí, escollien Jaume Roca de la Pedrissa d'Òdena i Joan Guarro de Capellades per comparèixer davant la reina i tractar de minimitzar els costos de les cavalcades de la campanya de l'any 1713. L'any 1712, la universitat de Montbui es veia obligada a allotjar 130 soldats portuguesos, els quals podran fer fora del seu terme després d'haver arribat a un pacte de composició de 4 dobles amb l'oficial de la tropa.

Amb el domini de tota la Conca en mans de les tropes borbòniques, el duc de Populi publicarà el 5 de novembre de 1713, a la plaça del castell d'Òdena, un edicte on s'establia que el batlle i els jurats participessin en la lluita contra els miquelets i voluntaris que es movien per tot el territori, sota l'amenaça de respondre amb els seus béns i persones de tots els mals que poguessin succeir al seu terme.⁶ Un procés de

5. ACAN-1-1700. Les tropes filipistes roben 55 quarteres de cereals (forment i segolós), 30 càrregues d'oli, 55 càrregues de vi (entre begut i llençat), 120 llençols de lli, i roba de llana.

6. ACAN-AMI-1101. Any 1713, p. 25.

Roca de la Pedrissa, 1932 (ACAN-AFMI-1064, foto Procopi Lluçia)

l'any 1716 permet copsar l'opinió del propietari del mas Martí d'Oranies sobre els problemes generats per l'allotjament de soldats borbònics sense butlleta, entre el 12 de juliol i el 15 d'agost de 1714, moment de màxim treball al camp. Durant aquest període de temps, l'encariment dels productes de primera necessitat serà una realitat, així com l'obligació de suportar una despesa d'1 sou per soldat/dia, 2 sous per cavall/dia, 3 sous per oficial/dia, i 1 lliura, 2 sous per coronel/dia. Els soldats, com sempre, amb l'amenaça de les seves armes, fan i desfan dins de les cases. El mateix Joan Aguilera del mas Oranies explica que hagué de mantenir 25 soldats i un oficial al seu mas, cohibits per la por de les armes, i sense cobrar cap ajuda del municipi odenenc. Aquests soldats formaven part de l'exèrcit que estava acampat davant de la vila d'Igualada i, com diu el narrador, els miquelets i els soldats havien de vigilar els paratges per evitar els atacs dels voluntaris austriacistes.⁷

7. Els Martorell del mas Carriones denuncien que l'any 1720 el destacament de soldats que van haver d'allotjar va beure i llençar per tot el celler tot el vi de la collita.

Els costos econòmics de les universitats no són assumibles ni des d'abans de la guerra, ni durant el conflicte, ni després. L'any 1701, el superintendent de les obres dels camins rals firmava amb els síndics de la Conca d'Òdena una època de 100 lliures d'aquelles 300 que els habitants de la baronia d'Òdena havien de pagar per adobar el camí ral que transitava pels seus territoris.⁸ Les necessitats internes i externes obligaven les universitats a crear diferents censals morts. Les despeses, però, creixien més que els ingressos, i novament els comuns es veien en la necessitat de crear nous censals morts per pagar els rèdits anuals dels anteriors. Un altre mecanisme per obtenir ingressos era realitzar talles que carregaven econòmicament els veïns. L'any 1701, els jurats de la Poble de Claramunt nomenen Miquel Tort per tractar i aconseguir del duc de Cardona la llicència per fer valies, segons els béns i oficis dels habitants de

8. ACAN-9-180.

Castell d'Òdena, 1936 (ACAN-AFMI-1616, foto Procopi Lluçà)

la població i així poder fer efectius els deutes de la universitat amb els seus creditors. La llicència va ser concedida. L'any següent, són elegides sis persones per fer els talls, tabes, quèsties i altres taxes; això sí, sense mirar els talls vells, sinó les propietats i els béns immobles de cada habitant. Malgrat la imposició, aquesta resulta insuficient. L'any 1704 es veuen obligats a imposar-se un vintè sobre els grans, el vi i el cànem.⁹ El donatiu a Felip V de l'any 1702, significava per als comuns pagar les quantitats següents: Òdena 106 lliures, 13 sous, 4 diners; la Pobla de Claramunt 100 lliures; Castellolí 76 lliures, 13 sous, 4 diners; Carme 76 lliures, 13 sous, 4 diners; Vilanova del Camí 33 lliures, i la Torre de Claramunt 27 lliures. L'any 1708, les universitats han de fer front al donatiu voluntari al rei que sumaven els imports següents: Òdena: 1.492 lliures, 1 sou; Montbui: 252 lliures,

15 sous; La Roqueta: 27 lliures, 16 sous, 6 diners. Malgrat les queixes d'endeutament, trànsits, allotjaments i altres càrregues que elevaran el batlle i els jurats odenencs als diputats i oïdors de comptes de la Generalitat, aquests recorden que la imposició de 1.492 lliures i 1 sou, en lloc de les 585 lliures de la taxa primitiva que tocava pagar, només seria per aquell any, i que la diferència servirà en descàrrec dels anys següents. Els representants polítics d'Òdena només desitjaven una reducció de l'import total, com s'havia fet amb altres poblacions catalanes.¹⁰

Però les despeses continuaven. Un altre fet del mateix any ens permet veure la duresa econòmica amb què havien de viure els habitants de la Conca. La visita del pretendent Carles al monestir de Montserrat significarà per a la universitat odenenca haver de suportar una sagnia econòmica de

9. ACAN-9-185.

10. ACAN-9-140.

50 lliures a compartir amb Castellolí i Fiol. Aquesta última població explica que no pot aportar res de res, per culpa «*dels sacos tingueren en dies passats*». La terça de la Poble de Claramunt promet pagar les 50 lliures, mentre que la terça de Mediona pagarà les 50 lliures si li asseguren que quedarà exempta de pagar 20 quarteres d'ordi a Vilafranca per ordre del jutge de la Reial Cort. L'any 1711, la universitat d'Òdena imposa 18 talles als seus habitants.¹¹ L'any 1712, la terça de la Poble de Claramunt deu al rei el donatiu de 656 lliures. La terça de Mediona es nega a pagar per qüestió de solidaritat la quantitat que deuen els de la Poble de Claramunt, Carme i Vilanova del Camí, malgrat haver-ho promès en l'última convocatòria del Consell General de la Conca d'Òdena. Les dificultats econòmiques són tan grans que dues terces de la Conca (Òdena, Castellolí, Fiol, la Poble de Claramunt, Carme, i Vilanova del Camí) decideixen enviar el síndic Jaume Roca de la Pedrissa per intentar reduir el pes i l'ofec econòmic. L'any 1712, el comú odenenc fa un esforç econòmic i aconsegueix lluir un censal mort de 700 lliures i pensió anual de 35 lliures que feien al rector de la parròquia.¹² L'any 1713, el consell de Vilanova del Camí denuncia que la universitat està molt carregada i es veu impossibilitada de poder pagar els mals càrrecs i deutes. L'única solució que troben és imposar un vintè durant dos anys sobre els grans, el vi i el cànem.¹³

11. ACAN-9-266. Isidre Mussons del mas Puigbufer reclama a Pere Joan Enrich, del mas Bocater, 81 lliures per l'import de les 18 talles que va imposar el comú d'Òdena l'any 1711.

12. ACAN-9-230. El mateix any, potser per la pressió exercida des de la universitat, aquesta recupera diferents partides de diners, per fer front a la quitació i lluïció del citat censal mort. La vídua Gostemps i el seu fill llueixen un censal de 120 lliures que feien al comú, i els Riba del Cogullo també en llueixen un altre al comú per un import de 52 lliures, 12 sous.

13. ACAN-9-196.

LES QUINZENADES

El desembre de 1713, José Patiño imposarà la contribució de les «quinzenades». L'objectiu era recaptar entre totes les vegueries catalanes un total de 750.000 pesos. La part corresponent a Igualada sumava un import total de 7.500 pesos que havien de fer efectius en terminis de 2.500 pesos.¹⁴ Un impost desmesurat perquè es recaptava cada quinze dies. La nova fiscalitat es va traduir en abusius sistemes de recaptació que resultaven insuportables per al conjunt de la població. Molts catalans van haver d'endeutar-se o malvendre les seves pertinences per poder pagar els impostos.

El cobrament va originar una forta resistència que va esclatar el 4 de gener de 1714, en forma de revolta popular i antifiscal a la població de Sant Martí Sarroca. La revolta es va escampar per tot el territori. La resposta borbònica va ser contundent i va posar en pràctica un autèntic terror d'estat. Es van viure persecucions, empresonaments d'autoritats locals, recàrrecs sobre les localitats veïnes en cas d'impagament, incendi de poblacions com el cas de Sant Quintí de Mediona, o l'atac, saqueig i incendi de la vila de la Poble de Claramunt, i d'una part important de les cases de Vilanova del Camí «*estan pendent lo siti de Barcelona, moltes ocasions estan lo camp volant (davant d'Igualada) del Ille Sr. Marquès de Tuhi... acostumava a enviar una porció de soldats en altres pobles per a castigar-los per haver-hi molts dels habitants de dit poble que eren voluntaris fora de sas cases*», o la tala de bona part de les oliveres del terme d'Òdena: «*ejércitos de França i Espanya cortaron y echaron a perder gran parte de los olivos de dicho termino*».

La població d'Òdena, atemorida per la violenta reacció, buscarà solucions per satisfer les quantitats demanades per les autoritats.¹⁵ La manca de

14. Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Felip V contra Catalunya*. Barcelona: Rafael Dalmau, ed., 2005.

15. Els Martorell del mas Carriones no troben masovers per als anys 1714 i 1715. Els Mercader de Brines desapareixen del terme per l'endeutament que pateixen (talles al comú d'Òdena, pensions de censals morts, quinzenades...).

recursos els obligarà a cercar entre els veïns més rics. Així, sabem que els Aguilera d'Oranies van deixar 34 lliures per pagar la quinzenada del mes de maig de 1714, o els Aguilera del mas Rossinyol de Moragues, 35 lliures per una quinzenada del mateix any. Un exemple més detallat és el de Mediona.¹⁶ L'any 1714, per fer efectives les quinzenades i altres despeses, van haver de fer quatre talles de diferents imports: 159 lliures, 7 sous, 4 diners; 79 lliures, 13 sous i 8 diners; 318 lliures, 6 sous i 8 diners; i 477 lliures, 10 sous. L'any 1715 dues noves talles de 318 lliures, 6 sous, 8 diners; i 159 lliures, 3 sous. L'any 1718, una nova talla de 120 lliures, 18 sous i 8 diners. En total 1.633 lliures, 6 sous i 1 diner. A més a més, l'any 1714 van haver de pagar 40 quarteres de blat per imposició reial que sumaven 180 lliures, 1 diner. Les despeses que van haver d'afrontar durant els anys 1714 i 1715 van ascendir a 1.930 lliures, 17 sous.

EL CADASTRE

Acabada la guerra, l'intendent Patiño va iniciar els tràmits per suprimir les quinzenades i implantar en el seu lloc un nou model tributari, conegut amb el nom de Cadastre. Així i tot, els municipis hauran de suportar el cost dels allotjaments i de la construcció de la ciutadella de Barcelona. L'any 1716, Isidre Mussons, jurat d'Òdena l'any anterior, reconeix que no havia pagat 14 lliures, 13 sous que es devien a Francesc Centelles, per jornals de feina feta amb un ruc a la Ciutadella, a raó de 6 sous per dia. La prohibició de posar talles durant el govern de Felip V obligarà els ajuntaments a cobrar una determinada quantitat sobre els fruits que produïen tant els propietaris locals com els propietaris que no tenien la seva residència al mateix terme (cas dels terratinents igualadins). Aquesta fórmula feia menys feixuga la

càrrega, ja que quedava més repartida. La majoria de comuns de la Conca aplicaran un quinzè, vintè o trentè, com el cas de Fiol, el 1716 i el 1721, que imposarà un dotzè¹⁷ i un vint-i-quatrè sobre els grans.¹⁸ D'aquesta manera es podien pagar les pensions dels censals morts i redimir-ne els capitals. Però les autoritats de Madrid continuen amb la pressió fiscal, augmentant un 15% el cadastre l'any 1721. I és que els comuns estaven arruïnats i endeutats, sense poder pagar els creditors que veien com els desastres bèl·lics i el cadastre no permetien aixecar cap a les destrossades arques municipals. Altres vegades els comuns compren censals morts i violaris per poder pagar els deutes, i tornen a comprar-ne l'any següent per poder-los redimir i demanar majors quantitats. Un exemple: l'any 1725, l'ajuntament d'Òdena creava un violari de 105 lliures per poder pagar el cadastre del mateix any.¹⁹ L'any següent, llueixen el violari amb la compra un censal mort de major import, 120 lliures.²⁰ El mateix Castelrodrigo, capità general, quan va abandonar el Principat l'any 1721, deia: «*los Pueblos de este Principado están en un miserabilísimo estado por las exorbitantes cargas que les están impuestas y que se ejecutan con el mayor rigor*».

I la pressió fiscal es manté. L'any 1728, el batlle i regidors de la Pobla de Claramunt convoquen tots els caps de casa per resoldre el problema dels impagaments de l'ajuntament. Els regidors recorden als presents que el nou govern ha prohibit realitzar talles. La solució serà recaptar el dia de Nostra Senyora d'Agost un quartà i mig de blat segolós per cada ral que pagaven de talla. El mateix any, els regidors de Bellprat, davant la impossibilitat de liquidar els deutes que generen els censals morts que arrosseguen des de la guerra, prenen la decisió de posar en una urna els rodolins de tots

16. ACAN-9-246.

17. ACAN-9-200.

18. ACAN-1-637.

19. ACAN-9-237.

20. ACAN-9-238.

Aguilera de les Rovires

els creditors censalistes. Un menor de set anys va ser l'encarregat d'extreure un dels rodolins, i el censal elegit a l'atzar va ser liquidat i lluit. L'any 1729, l'ajuntament de Sant Quintí imposarà un vintè sobre tot tipus de fruits (blat, ordi, civada, espelta, llegums, cànem, cebes, fesols, vi, mill, excepte oli i blat de moro).²¹

Les autoritats odenenques recorden, l'any 1737, que el cadastre havia augmentat l'any 1726 a 100 lliures, mentre que el 1737 la quantitat ja era de 243 lliures, 14 sous.²² El 1751, la universitat odenenca exposa que està oprimida econòmicament per culpa dels censals morts —sumaven 1.275 lliures i pensions anuals de 63 lliures— que va haver de fer «*en lo temps de la guerra passada, quinsenades de mil ser cents y quinse, y despres fins vuy ab lo Real Catastro, com també ab altres diferents gestos que tots los dies se oferexen ja per*

pagar esquadres com altres servey del Rey». Com altres ajuntaments catalans, el comú odenenc, reconeix no tenir cap mena d'entrades econòmiques, excepte l'arrendament de la carnisseria, i els «*intollerables*» talls que s'imposen als habitants del terme. Els deutes que pesaven sobre l'ajuntament eren dos censals morts al rector de l'església de sant Pere d'Òdena per un preu total de 775 lliures i pensió 38 lliures, 15 sous; un censal mort de 300 lliures a la comunitat de preveres dels Prats de Rei, i pensió de 15 lliures; un censal mort de 120 lliures a la causa pia d'Antich Mestra i pensió anual 6 lliures; i un censal mort de 80 lliures al rector d'Albarells i pensió 4 lliures. A més a més es devien 1.062 lliures de pensions vençudes.

Davant l'ofec econòmic, la decisió presa serà imposar un quartà de blat «*meytadench*» per cada ral que es pagava antigament per mitjà de talls a cada habitant del terme, durant un temps indefinit, fins que el deute fos finit. L'objectiu era recaptar el suficient per lluir al llarg dels anys els censals

21. ACAN-9-383.

22. ACAN-9-249.

morts i fer front a les pensions degudes i per pagar. Per evitar favoritismes, es va acordar posar el nom i cognoms de tots els creditors en rodolins dins d'una urna i un minyó de set anys havia d'extreure el rodolí que havia de ser lluit.

Disposem de les entrades i sortides de la universitat odenenca entre els anys 1721-1740, que reproduïm en el quadre d'aquí sota.

La necessitat de diners que té l'ajuntament odenenc el determinarà a posar dues de les tres carnisseries al costat de la vila d'Igualada. Mantindrà la que tenia al castell, la que tenia a l'entrada del camí ral des de Cervera a Igualada, anomenada la Bòfia, en detriment de la que hi havia anteriorment al Molí Nou i en posarà una de nova al costat del convent dels caputxins, ano-

menada el Maset dels Caputxins. Com deien els igualadins «*a tiro de fusil de las puertas de Igualada, una a cada parte de la misma villa*».

L'objectiu era evident: atreure els possibles compradors igualadins amb preus més baixos dels oferts per les carnisseries igualadines, també controlades per l'ajuntament. Això significava poder treure més diners per l'arrendament de les carnisseries, ja que asseguraven guanys força elevats. La resposta igualadina no es farà esperar. L'any 1722 denunciaven aquesta pràctica deslleial dels odenencs i al·legaven que, segons l'edicta del 16 de juny de 1717, cap població no podia posar carnisseries i taverna al camp, barraca o casa a menys d'una llegua.²³

23. ACAN-AMI-1101.

ANY	ENTRADES EN LLIURES, SOUS, DINERS	ENTRADES EN LLIURES, SOUS, DINERS
1721	1.696 lliures, 15 sous, 10 diners	2.132 lliures, 19 sous, 7 diners
1722	2.221 lliures	2.209 lliures, 5 sous, 7 diners
1723	2.849 lliures, 7 sous, 9 diners	1.581 lliures, 9 sous, 7 diners
1724	2.627 lliures, 17 sous, 7 diners	2.601 lliures, 9 sous, 9 diners
1725	1.910 lliures, 9 sous, 7 diners	1.879 lliures, 8 sous, 1 diner
1726	1.926 lliures, 30 sous, 1 diner	1.960 lliures, 4 sous, 6 diners
1727	2.563 lliures, 1 sou, 8 diners	2.433 lliures, 5 sous, 6 diners
1728	1.417 lliures, 17 sous, 1 diner	1.402 lliures, 3 sous, 11 diners
1729	1.927 lliures, 12 sous, 7 diners	1.967 lliures, 19 sous, 7 diners
1730	2.095 lliures, 15 sous, 6 diners	1.991 lliures, 16 sous
1731	2.096 lliures, 6 sous, 4 diners	2.089 lliures, 4 sous, 8 diners
1732	2.603 lliures, 14 sous, 5 diners	2.250 lliures, 1 sou, 11 diners
1733	1.959 lliures, 5 sous	2.016 lliures, 5 sous, 5 diners
1734	2.053 lliures, 5 sous, 5 diners	2.074 lliures, 3 sous, 9 diners
1735	2.141 lliures, 7 sous, 3 diners	2.085 lliures, 17 sous, 1 diner
1736	1.957 lliures, 7 sous, 7 diners	1.982 lliures, 16 sous
1737	1.554 lliures, 18 sous, 3 diners	1.755 lliures, 11 sous, 9 diners
1738	2.554 lliures, 7 sous, 7 diners	2.540 lliures, 4 diners
1739	2.968 lliures, 11 sous, 2 diners	3.053 lliures, 1 sou, 6 diners
1740	2.401 lliures, 11 sous, 6 diners	2.302 lliures, 18 sous, 10 diners

Rossinyol de Moragues (Can Macià)

LA LLUITA PEL PODER ODENENC

Durant els primers anys de dominació borbònica, entre el 1713 i el 1717, les institucions municipals no pateixen pràcticament variacions. Fins al 1717 cada municipi, a través de la via del privilegi, perfilava el seu tipus de règim municipal, dintre d'uns models més o menys estandarditzats. Els municipis intentaven tresorejar el major nombre de privilegis, els quals esdevenien una mena de constitució particular de cada vila.²⁴ Es manté el règim tradicional, i fins i tot, els mateixos representants polítics —el càrrec de batlle d'Òdena entre 1710 i 1717 va recaure en la figura de Jaume Roca del mas de la Pedrissa. Així i tot, hi ha membres del terme que es volen desvincular completament de la política local, possiblement per por a les represàlies, com el cas dels Aguilera del mas Rossinyol de Moragues, els quals, el 1715, demanaven ser francs de càrrecs municipals, a canvi de pagar 243 lliures, 16 sous. El preu acceptat pel comú, ofegat pels deutes i les quinzenades, també incloïa no poder tenir més allotjaments de soldats dels que

*«tindran altres cases del seu tall, i així mateix, lo anar a bagatge conforme aniran los demas del seu tall».*²⁵

Les reformes de l'administració municipal imposades pel Decret de Nova Planta provocaran, a partir de 1718, una incipient lluita entre les diferents famílies pageses benestants per repartir-se a escala local el poder municipal. Es produeix el canvi dels quatre jurats de periodicitat anual i d'extracció popular per un consistori format per tres regidors, els quals havien de ser ratificats per l'Audiència.²⁶ D'aquesta manera, els càrrecs de govern municipal eren instruments de subjecció al nou poder constituït amb l'objectiu de controlar

26. El Decret de Nova Planta fixa el nombre de regidors atenent la densitat demogràfica de cadascuna de les poblacions: menys de 30 veïns: 2 regidors; de 31 a 60 veïns: 3 regidors; de 61 a 100 veïns: 4 regidors; de 101 a 200 veïns: 5 regidors; de 201 a 300 veïns: 6 regidors; de més de 300 veïns: 7 regidors; poblacions cap de corregiment: 8 regidors; Barcelona: 24 regidors. Josep M. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'antic règim 1453-1808*. Barcelona: Curial, 1983, p. 192. Òdena formava part d'aquells pobles on el senyor jurisdiccional havia abdicat el nomenament dels jurats a favor dels habitants i aquests realitzaven l'elecció per mitjà del sistema insaculatori. A partir del Decret de Nova Planta, Òdena veu com el sistema insaculatori queda abolit i haurà de presentar ternes preparades per les autoritats cessants cada any, les quals l'Audiència havia d'aprovar.

24. Joan GIMÉNEZ BLASCO, «Mataró, una vila que s'ha fet ciutat». Mataró: Ajuntament, 2003.

25. ACAN-9-196.

i pacificar el territori. L'any 1735, els síndics de la Conca d'Òdena defensaven que les poblacions de la Conca sota el domini del duc de Cardona, sempre havien triat el batlle de la terna feta pels regidors de l'ajuntament.²⁷

La lluita pel poder local esdevé intensa a partir de 1724. El poder era disputat per dues faccions. Una encapçalada per Francesc Tomàs Gostemps del mas Bergadà, amb el suport dels Aguilera de les Rovires, els Aguilera del mas Oranies, els Mussons del mas Morrocurt, els Morera del mas Sabata, els Sagristà del mas de les Malloles, els Portals del mas Arlomba o Rumbà i els Mussons del mas Puigpessó. La segona facció estava liderada pel jove Miquel Roca del mas de la Pedrissa amb el recolzament dels Aguilera del mas Rossinyol de Moragues, els Jorba de les Planes, els Pasqual del mas Torroella, els Aguilera de la costa i els Ferrer del mas Martí de la Pedrissa. Les picabaralles eren freqüents —en tenim referències de 1724, 1730, 1731. El bàndol liderat per Francesc Tomàs Gostemps obtindrà la vara de batlle durant els primers anys (1724-27-28-30-31-33-34-35-36-41-42) i pressionarà per fer regidors a membres del seu bàndol. Els Roca l'obtenen a partir del 1737, 1738, 1739, 1740, 1743, 1744, 1745 i 1746 i practicaran la mateixa política de nomenar regidors afins.

Hi haurà una sèrie de fets importants per la determinació de la presa de poder per part d'aquesta segona facció. Un primer fet seria l'enfrontament que hi havia entre propietaris de ramats liderats pel bàndol Tomàs Gostemps, els quals s'oposaven a l'arrendament per part dels propietaris que no tenien ramats, de les seves herbes a persones foranes del terme. En Jorba de les Planes es queixava amargament que el batlle Valentí Aguilera del mas Oranies —1730—, sempre li posava penes pecuniàries per l'arrendament de les seves herbes a gent d'altres poblacions. Un segon fet, és el retorn a la política com a regidors dels membres de la

família Aguilera del mas Rossinyol de Moragues, l'any 1738. D'aquesta manera podien influir en la presentació de les ternes de batlle o en la proposició dels nous regidors.²⁸ Però el fet més destacable va ser quan, el 1741, Miquel Roca de la Pedrissa i Joan Ferrer de la Pedrissa van comprar a la corona dos dels tres càrrecs de regidors vitalicis d'Òdena per un preu cadascun d'ells de 1.000 rals de billó.²⁹ L'operació de compra estava dins de la línia dissenyada per en Roca de la Pedrissa per conquerir en exclusiva el poder municipal per a la facció que ell liderava. L'endeutament crònic dels Ferrer no va ser un obstacle per pagar el càrrec, ja que, darrere d'aquesta operació, qui feia efectiu l'import era el mateix Roca de la Pedrissa. A partir d'ara intentaran retenir el poder a fi d'evitar que des de l'ajuntament s'iniciessin processos i actuacions en contra del seu bàndol. Des d'aquest moment no hi haurà mobilitat de cap tipus, ni ordres de nomenament ni tria de persones. I en Roca tenia força motius per haver pres aquesta decisió. L'any 1736, el batlle Tomàs Gostemps l'havia empresonat al castell de la Pobla de Claramunt sota l'acusació d'haver maltractat de paraula els seus pares. L'acusat denunciava les ganes que tenia en Tomàs Gostemps per mantenir «*el mando y dominarles a todos*» i fer el possible per perjudicar tots aquells que s'hi mostraven contraris: «*tiene formal ojeriza y odio a dicho Miquel Roca y a su casa, habiendole echo varias opresiones valiendose de su autoridad de baile para saciar su indivisa pasión y odio*». L'estada a la presó malmet la seva salut, fins al punt de témer per la seva vida. El metge Francesc Espoy certificava que Miquel Roca tenia dues hèrnies, el

28. Els Aguilera del mas Rossinyol de Moragues havien obert un plet judicial contra els Mussons de Puigbufer, demanant el retorn de diners prestats.

29. La necessitat de buscar finançament per mantenir la guerra europea obliga Felip V, l'any 1738, a aprovar la venda de càrrecs municipals que podien passar a ser hereditaris. Aquest fet és conegut per la venalitat de càrrecs i va comportar l'aparició de nombrosos casos de corrupció i diverses irregularitats.

27. ACAN-9-266.

pols molt accelerat, un color pàl·lid, i a prop de patir «una total corrupció dels humors» per culpa de l'estretor i humitat de la presó.³⁰ Finalment és absolt, però la seva salut se'n ressentirà la resta de la seva vida.

La sorpresa va deixar glaçats el batlle Tomàs Gostemps i els seus regidors. Malgrat tot, com que era una disposició reial, van acceptar la realitat i els van prendre jurament: «*prometio ejercer el empleo de regidor del dicho lugar de Odena bien y fielmente y que como a tal administrara y gobernara todo lo perteneciente a su empleo y al gobierno politico y economico de dicho lugar y termino de Odena y que conservara todos los privilegios de dicho lugar y el mayor util de aquella y sus individuos. Y en continente en señal de possession se le fue puesta la insígnia de regidor y luego lo hizieron sentar en la silla o lugar que le corresponde cuya possession accepto*».³¹

L'actuació de Miquel Roca i companyia no es fa esperar. L'any 1742 els regidors vitalicis reconeixien haver rebut dels regidors anteriors, via inventari, tots els béns mobles i papers referents al dit castell i terme d'Òdena. Aquests últims, tancats dins d'una caixa amb pany i clau, en presència del batlle Tomàs Gostemps.³² El mateix any 1742 proposen per a la terna de batlle tres persones del seu bàndol: Joan Aguilera del mas Rossinyol de Moragues, Pau Jorba de les Planes i Jaume Pasqual del mas Torroella. La reacció del batlle sortint i de l'únic regidor de la seva facció, Aguilera de les Rovires, és negar-se a signar el document de presentació.³³ La compra podia tenir, a més a més, la voluntat de controlar els drets municipals i les concessions, com la de subministrament a les tropes que estaven de pas pel municipi.

La lluita entre les dues faccions començarà a diluir-se a partir de l'any 1745. Aquest fet permet a Miquel Roca deixar el seu càrrec vitalicic de regi-

dor l'any 1747, al·legant problemes de salut «*por causa de los achaques que padezco*» i per les feines que li genera l'administració del seu patrimoni «*ocupaciones tengo en mi casa*».³⁴ No reclama el retorn dels diners ni demana a l'ajuntament el pagament d'aquests. Així i tot, en Miquel Roca tornarà a ocupar en anys posteriors el càrrec de regidor. Aquesta declaració ens fa pensar que la lluita pel poder havia desaparegut, o que almenys ja no era tan tensa com anys anteriors, però hi ha algun document notarial que ho desmenteix, com el de 1756, quan en Roca crida a declarar, davant el notari igualadí Viladés, en Francesc Tomàs Gostemps i en Valentí Aguilera d'Oranies sobre els ingressos de l'arrendament de les carnisseries odenenques, quan ells eren regidors del terme.³⁵ Podem intuir desviaments de diners o beneficis a nivell particular.

CONCLUSIÓ

El període que van viure els nostres avant-passats els va abocar a una situació de misèria i inanició com a conseqüència de la fiscalitat excessiva i de les violències militars. Els comuns expressaven constantment la seva incapacitat per fer front a la fiscalitat abusiva del pagament de les quinzenades i de les quotes del cadastre. Aquesta situació els va abocar a l'endeutament crònic via censals morts, i a la impossibilitat de pagar les pensions de censal i, per tant, nous endeutaments en censals morts. A nivell econòmic, aquests anys van deixar entre els odenencs un panorama en el dia a dia de frustració, de cansament i de misèria.

A nivell polític, la implantació del Decret de Nova Planta, amb la desaparició dels privilegis particulars, donarà lloc a un control per part de l'Audiència de tots els individus que volien ocupar

30. ACAN-1-3260.

31. ACAN-9-323.

32. ACAN-9-324.

33. ACAN-9-324.

34. ACAN-9-329.

35. ACAN-9-355.

els càrrecs locals. Malgrat aquest control, la societat odenenca es trobava dividida en dues faccions que lluitaran per tenir el control polític. La compra dels càrrecs de regidors vitalicis serà fonamental per decantar la balança a favor d'un dels bàndols. Serà un moment de monopoli sense tria de persones, i amb disseny d'individus propers o al gust de la facció dominant.

XAVIER JORBA SERRA (Igalada, 1965) és doctor en Història Moderna (Universitat de Barcelona). És professor de secundària de l'Acadèmia Igalada i vocal de la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics, filial de l'IEC. El 2011 va publicar la seva tesi doctoral *Òdena, segles XVI-XVII* (Editorial Parnass Ediciones), que va ser premi extraordinari de doctorat per la UB.

ANNEX. QUADRE DE BATLLES I REGIDORS DEL TERME D'ÒDENÀ³⁶

1700	Jaume Roca de la Pedrissa	Joan Aguilera d'Oranies, Joan Sagristà, Jaume Pasqual, Antoni Carner
1701	Josep Aguilera de Rossinyol de Moragues	Jaume Serra, Jaume Mussons d'Arlomba, Jacint Grau, Josep Jorba
1702	Josep Aguilera de Rossinyol de Moragues	Jaume Roca de la Pedrissa
1703	Josep Aguilera de Rossinyol de Moragues	
1704	Joan Aguilera d'Oranies	Joan Sagristà de les Malloles, Jaume Ferrer, Josep Aguilera de la Costa,
1705	Joan Aguilera d'Oranies	Joan Sagristà de les Malloles
1706	Joan Aguilera d'Oranies	
1707	Josep Aguilera de Rossinyol de Moragues	Francesc Brunet, Isidre Mussons de Puigbufer, Josep Jorba de les Planes, Jaume Sabater de la Viastrosa
1708	Josep Aguilera de Rossinyol de Moragues	Joan Aguilera d'Oranies, Joan Sagristà de les Malloles, Josep Aguilera del castell, Antoni Carner de Llobetes
1709	Josep Aguilera de Rossinyol de Moragues	Jacint Serra, Jacint Grau, Fèlix Martí
1710	Jaume Roca de la Pedrissa	Pere Joan Enrich del Bocater, Jaume Pasqual, Mateu Soler, Joan Mussons
1711	Jaume Roca de la Pedrissa	Josep Aguilera
1712	Jaume Roca de la Pedrissa	Joan Aguilera d'Oranies, Francesc Prats de Viladès, Francesc Canyelles, Joan Sagristà de les Malloles
1713	Jaume Roca de la Pedrissa	Jacint Grau, Francesc Tomàs Gustemps, Joan Sabater de la Viastrosa, Jacint Mercader de Brines
1714	Jaume Roca de la Pedrissa	Pere Joan Enrich del Bocater, Jaume Pasqual del mas Torroella, Josep Vives, Josep Brunet del mas Guarro
1715	Jaume Roca de la Pedrissa	Isidre Mussons, Josep Mestre, Pere Aguilera dels Aldorrells, Jaume Palomes
1716	Jaume Roca de la Pedrissa	Joan Aguilera d'Oranies, Francesc Canyelles, Josep Marcet
1717	Jaume Roca de la Pedrissa	Francesc Tomàs Gostemps, Josep Serra, Josep Jorba, Josep Portals
1719		Joan Aguilera d'Oranies, Jaume Roca de la Pedrissa, Jaume Pasqual, Joan Morera del mas Sabata
1721		Francesc Gostemps, Joan Aguilera de les Rovires, Jacint Mercader
1722	Jaume Roca de la Pedrissa	Joan Morera del mas Sabata, Pere Enric del Bocater, Joan Ventallols de la Costa
1723		Joan Aguilera d'Oranies, Pere Aguilera dels Aldorrells, Ramon Solé de Potes
1724	Francesc Tomàs Gostemps del mas Bergadà	Joan Aguilera de les Rovires, Joan Sabater de la Viastrosa, Isidre Carreras

1725		Pere Enric del Bocater, Josep Guixà, Isidre Mussons de Puigpessó
1726		Jaume Roca de la Pedrissa, Joan Sagristà de les Malloles, Miquel Tomàs
1727	Joan Morera del mas Sabata	Joan Aguilera d'Oranies, Jacint Mercader de Sant Bernabé, Jaume Mussons de la Massa
1728	Josep Aguilera de les Rovires	Francesc Tomàs Gostemps, Jaume Pasqual, Baltasar Morera
1729		Pere Enric del Bocater, Pere Pau Jorba de les Planes
1730	Joan Aguilera d'Oranies	Josep Aguilera de les Rovires, Joan Sagristà de les Malloles, Francesc Camins del Cogulló
1731	Francesc Tomàs Gostemps del mas Bergadà	Joan Morera del mas Sabata, Jacint Mercader, Jaume Mussons de la Roixel-la
1732		Joan Aguilera d'Oranies, Jaume Pasqual de Torroella, Ramon Soler de Potes
1733	Joan Morera del mas Sabata	Josep Aguilera de les Rovires
1734	Joan Morera del mas Sabata	Francesc Tomàs Gostemps, Francesc Camins del Cogulló, Anton Brunet del mas Guarro
1735	Francesc Tomàs i Gostemps	Valentí Aguilera d'Oranies, Jacint Mercader, Francesc Portals d'Arlomba o Rumbà
1736	Francesc Tomàs i Gostemps	Josep Aguilera de les Rovires
1737	Jaume Piquer del castell	Pere Enric del Bocater, Joan Sagristà de les Malloles, Pere Aguilera dels Aldorrells
1738	Jaume Piquer del castell	Joan Aguilera del Rossinyol de Moragues, Francesc Jorba, Ramon Soler del mas Potes
1739	Joan Aguilera del Rossinyol de Moragues	Jacint Mercader, Vicens Soteres, Josep Aguilera de la Costa
1740	Joan Aguilera del Rossinyol de Moragues	Joan o Jaume Piquer del castell, Isidre Sagristà de les Malloles, Joan Ferrer del mas Martí
1741	Francesc Tomàs i Gostemps del mas Bergadà	Valentí Aguilera d'Oranies, Francesc Camins del Cogulló, Isidre Mussons de Puigpessó
1742	Francesc Tomàs i Gostemps del mas Bergadà	Joan Ferrer del mas Martí i Miquel Roca de la Pedrissa, regidors vitalicis
1743	Joan Aguilera del Rossinyol de Moragues	Miquel Roca, Joan Ferrer, Josep Aguilera de les Rovires
1744	Joan Aguilera del Rossinyol de Moragues	Miquel Roca, Joan Ferrer
1745	Pau Jorba de les Planes	Miquel Roca, Joan Ferrer
1746	Pau Jorba de les Planes	Miquel Roca, Joan Ferrer
1747	Isidre Sagristà de les Malloles	Miquel Roca, Joan Ferrer, Jaume Carreras
1748	Isidre Sagristà de les Malloles	Miquel Roca, Joan Ferrer, Miquel Puiggròs
1749	Josep Aguilera de les Rovires	
1750	Josep Aguilera de les Rovires	Isidre Mussons de Puigpessó
1751	Jaume Piquer del castell	Josep Pasqual
1752	Jaume Piquer del castell	
1753	Francesc Tomàs i Gostemps del mas Bergadà	Valentí Aguilera d'Oranies, Agustí Mercader de Brines, Miquel Roca de la Pedrissa
1754	Francesc Tomàs i Gostemps del mas Bergadà	Miquel Roca, Isidre Sagristà, Magí Gavarró
1758	Isidre Sagristà de les Malloles	Pere Màrtir Enrich

36. Relació de batlles i regidors a partir de la documentació notarial dipositada a l'ACAN i a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.